

Tampere- laisten historiaa

Jouni Keskinen, Jarmo Peltola ja Sami Suodenjoki: Tampere-laiset: Tehdaskaupungin väestö, alue ja asuminen. Tampereen museoiden julkaisuja 79, Vapriikki 2005 Tampere, 312 s.

■ Neljännesvuosisata sitten *Historisk Tidskrift för Finland* omisti paikallishistorioille kokonaisen teemanumeron (1/1981). Siinä Päiviö Tommila nosti Suomessa ennen vuotta 1920 julkaistujen kaupunkihistorioiden joukosta tieteellisesti merkittävimmäksi Väinö Voionmaan Tampereen historian. Tommila luonnehti Voionmaan tutkimusotetta urauurtavaksi, kun tämä painotti ihmisjoukkojen, kaupunkilaisten ja instituutioiden merkitystä. Yhtä korkeaa arvosanaa Tommila ei antanut sotienvälistä aikaa käsittelevälle Eino Jutikkalan Tampereen historialle (1979). Voionmaa oli sukupolvea aikaisemmin (1935) tarkastellut samaa sotienvälistä aikaa omassa Tampereen historiasaan. Seitsemän vuosikymmentä myöhemmin uuden sukupolven historiantutkijat esittävät taas oman näkemyksensä sotienvälisestä Tampereesta. Miltä tämä kolmas tulkinta näyttää?

Kirjan tekijät Jouni Keskinen, Jarmo Peltola ja Sami Suodenjoki ovat Tampereen yliopiston historiatieteen laitoksen kasvatteja. Heidän nyt kir-

jan muotoon päätynyt tutkimustyönsä on alkuaan liittynyt Tampereen kaupungin museotoimen ja yliopiston historiatieteen laitoksen yhteiseen verkkojulkaisuhankkeeseen (www.historia.tampere.fi). Kirjan tekijöiden osuutena hankkeessa ovat olleet erityisesti Tampereen väestö ja alueellinen kehitys.

Tekijät kertovat yrittäneensä tehdä kirjan, ”jonka kautta kaupunkilainen pääsee lähelle omaa historiaansa”. He esittelevät ensin koko kaupungin osalta taloudellisen kehityksen pääpiirteet sotienvälisenä aikana sekä alueliitokset ja keskeiset väestötiedot. Tämän jälkeen käydään pitkässä pääluvussa ”Kaupunki sosiaalisena alueena” suunnilleen samat tiedot läpi alue alueelta: kantakaupunki, uusi kantakaupunki, laitakaupunki, esikaupunki ja kaupunkia reunustaneet alueet. Kunkin alueen omanlaistansa ja eri tavoin muuttuvaa ilmettä jäljitetään sekä väestöä kuvaavien tietojen että rakennuskannan, rakentamisen ja kaavoituksen avulla. Tällainen alue alueelta etenevä esitystapa on varmaan tarkoituksenmukainen silloin kun entiset tai nykyiset tamperelaiset etsivät tietoja oman asuinalueensa muotoutumisesta. Sen sijaan sellaiselle, joka lukee kirjan kannesta kanteen, samojen otsakkeiden toistuminen alkaa tuntua puuduttavalta, semminkin kun otsakkeet ovat usein kovin opinnäytelmäisiä: ”Väestön sosiaalinen jakauma”, ”Sukupuolijakauma ja kielisuhteet”. Nämä sopivat taulukoiden, kuvioiden ja liitetaulukoiden otsakkeiksi, mutta eivät tavallisille tamperelaisille

tarkoitettua yleisesityksen alalukujen otsakkeiksi.

Taulukot ja kuvat puolestaan olisivat paremmin hyödynnettyinä voineet vapauttaa tekijät kirjoittamaan vähemmän numeroista ja enemmän kaupunkilaisista ja näiden elämästä. On todella ansiokasta, että tekijät ovat pelastaneet tutkimushankkeen yhteydessä kerättyjä numerotietoja ja perusaineistoja muiden kiinnostuneiden ja jälkipolvien käyttöön julkaisemalla ne erilaisina taulukkoina ja kuvioina – liitetäulukkoita olisi voinut olla vaikka enemmänkin (esimerkiksi tonttikohtainen luettelo uudisrakennuksista olisi ollut arvokas lisä). Mutta miksi kirjoittajat tyytyvät toistamaan tekstissään niitä samoja numeroita ja prosenttilukuja, jotka lukija helposti itsekin näkee taulukosta tai kuvioista? Numerojen vyörytyksen sijaan kirjoittajat olisivat voineet syventää lukijan tietämystä kertomalla enemmän numeroiden kuvaamista ilmiöistä, näiden taustoista ja seurauksista sekä yhteyksistä laajempiin kokonaisuuksiin.

Tekijöiden hyvästä tahdosta huolimatta he eivät näytä mietineen riittävästi, miten tamperelaiset pääsisivät tämän teoksen avulla parhaiten ”lähelle omaa historiaansa”, ja miten teos tavoittaisi lukijansa. Kun teoksessa ei ole asiahakemistoja eikä taulukko- ja kuvio- luetteloja ja sisällysluettelokin on varsin suurpiirteinen, niin kuinka kirjan käteensä ottava voisi tietää, että siinä käsitellään esimerkiksi vuoden 1940 siirtoväkeä ja esitetään tutkimustuloksia sotienvälisen ajan työttömyydestä. Tavallista lu-

kijaa ajatellen olisi myös ollut tarpeen selittää erinäisiä tutkijoille tuttuja käsitteitä. Mikä esimerkiksi oli henkiraha ja mitä ”henkirahasta vapauttaminen” (s. 220) kertoi muille asianomaisesta henkilöstä? Ja olisiko myös kannattanut mainita, että henkirahan kolmen vuosisadan pituinen historia päättyi vasta 1920-luvulla, siis juuri kirjan kattamana ajanjaksona. Entä mitä mahtovat olla uusien kerrostalojen varustetasoon kuuluneet ”yhteiset radiolaitteet”, jonkinlaisia yhteis- antennejako? Ja keitä mahtovat olla väestötiedoissa mainitut ”apulaiset”, kotiapulaisiako? Tuskin kaikki nykylukijat ymmärtävät myöskään, mitä tarkoittaa lausahdus ”... eteläisen Tampereen miesten työttömyyskortit jäivät systemaattisesti palautumatta joltakin suurelta valtion varatyömaalta” (s. 229). Tutkijoiden sisäpiirityyliä on teoksessa muutenkin runsaanlaisesti: porvaristo ”dominoini” sen sijaan että se hallitsisi tai vallitsisi, kattojen kaltevuuskulmat eivät olleet ”identtisiä”, siis samoja, mittayksikkö ei ole ”eksakti”, siis tarkka tai täsmällinen, ja niin edelleen. Tutkijoiden kapulakielestä puolestaan käy esimerkiksi lause ”Absoluuttisestikin esikaupungit ja laitakaupunki olivat kommunisteille tärkeitä...” (s. 234). Yliopistossa tekstille kuin tekstille on aina lukijansa, mutta tämäläinen yleisesitys pyrkii markkinoille, jossa sen kanssa huomiosta kilpailevat monet paljon houkuttelevammat tuotteet.

Laajalle lukijakunnalle tarkoitetuissa historian yleisesityksissä muistitieto, perimätieto, tarinat, kaskut ja sen sellai-

set ovat usein tekstin suola. Tämänkin teoksen pitkää, vähän luettelomaista selvitystä Tampereen keskustaan kaavoitetuista ja rakennetuista muista kuin asuinrakennuksista piristää ihmeesti sinänsä vähäinen tieto, että elokuvateatteri Scalan orkesterista tuli koko ensimmäinen radiossa soittanut orkesteri, kun naapuritalossa puhelinosuuskunnan ullakolla aloittanut Suomen ensimmäinen radioasema lähetti sen soittoa ”eetteriin” (s. 52) – mutta miksi lukijalle ei kerrota, minä vuonna tämä tapahtui. Muistitieto tuo väriä esimerkiksi selostukseen kunnallistekniikan etenemisestä eri kaupunginosissa: Punakylän ulkokäymälöissä ei ollut lamppeja, vaikka sähkövalo oli Amurissa jo yleinen, ja kun Juhannuskylään saatiin vesiposti, niin naiset kerääntyivät uudelle vedenotto paikalle juoruamaan kylän asioista (s. 175). Muistitietoa olisi teoksessa voinut käyttää enemmänkin.

Teoksessa on monta hyvää huomiota ja kiinnostavia kehityksiä. Eri asuinalueiden rakentamisen ja asuntojen varustetason peilaaminen yläluokan, keskiluokan, ammattityöläisten ja heikommin palkattujen työläisten edustamaan kysyntään on hieno oivallus, joka avaa näkymiä myös teoreettiseen keskusteluun. Hyvää teoksessa on myös se johdonmukaisuus, millä naisvaltaisen kaupungin työläisnaisten toimeentuloa on kartoitettu. ”Kaupungin rakentamisen arvot ja asenteet” esittelee tapaustutkimuksen luonteisesti uuden Hämeensillan ja Nekalan kansakoulun rakentamiseen liittyneitä kunnallispoliittista ja -taloudellista käden-

vääntöä, ja luku päättyy mielenkiintoiseen huomioon konsensuspolitiikan edellytyksistä. Ja tamperelaisia varmaan miellyttää teoksen viimeisen alaluvun aloitus: ”Tamperelaiset rakensivat vanhasta teollisuuskaupungista maailmansotien välisenä aikana modernin teollisuuskaupungin.” Tämä tiivistää hyvin kirjasta välittyvän tulkinnan sotienvälisen ajan Tampereesta.

Teoksen ansioihin kuuluu myös sen hieno kuvitus. Miten paljon hyvät valokuvat ja huolellisesti mietitty kuvitus lisäävätään tällaisen yleisesityksen kiinnostavuutta ja käyttöarvoa – en varmaan ole ainoa lukija, joka aloittaa teokseen tutustumisen katsomalla kuvat ja kuvatekstit. Samoin etu- ja takakannen sisäsivujen kartat nostavat teoksen arvoa, ja suorastaan välttämättömiä ne ovat muille kun tamperelaisille lukijoille. Vain yhtä kuvaa jäin kaipaamaan, mutta ehkä sitä ei ole olemassakaan: millaisia olivat Pyynikinrinteen talojen erikoisuudeksi mainitut kaupunginarkkitehti Bertel Strömerin piirtämät parvekekuistit (s. 63)?

Kirjan taitto ja ulkoasu ovat tietysti makuasioita, mutta kirjan ylenpalttinen värinkäyttö ei ainakaan vastaa siinä käsitellyn aikakauden ilmettä – vaikka mainokset tuolloin tulivatkin katukuvaan, niin räikeät värit liittyvät nykytekniikkaan. Lukijana en keksinyt, mitä taulukoiden ja kuvioden riemunkirjavuuden tai kuvatekstien ja lähdeluettelon punaisen ja lainausten sinisen värin on tarkoitus viestiä. Minusta sinisten ja punaisten tekstien vilinä samalla aukealla oli joskus suo-

rastaan lukemista häiritsevää (esim. s. 286–287). Lisäksi lukijan tarkkaavaisuutta koetellaan liikaa, kun saman aukean kuviossa naisten ja miesten pylväiden värit vaihtavat paikkaa (s. 32–33). Kirjan taittoon on selvästikin uhrattu paljon huomiota, ja siksi taiton paikoittainen viimeistelemättömyys (esim. s. 42 ja 77) pistää silmään.

Kun edeltäjät ovat Väinö Voionmaan ja Eino Jutikkalan taseisia historiantutkijoita, on vasta tutkijanuransa alussa olevilta kirjoittajilta rohkea teko haastaa edeltäjänsä tarttumalla samaan aiheeseen, sotienväliseen Tampereeseen. Pyrkiesään kirjoittamaan tampere-laisten historiaa Jouni Keskinen, Jarmo Peltola ja Sami Suodenjoki tavallaan seuraavat omien tutkimusalojensa puitteissa nimekkäiden edeltäjiensä jalanjalkia. Parhaimmillaan heidän tekstinsä herää eloon ja pelkkä asiatietojen esittely syvenee tulkinnoiksi, mutta monin paikoin teosta vaivaa luettelomaisuus ja opinnäyte-mäisyys. Onneksi runsas ja monipuolinen kuvitus auttaa lukijaa eteenpäin siinä vaiheessa, kun loputtomat numerotiedot alkavat uuvuttaa.

Marjatta Rabikainen